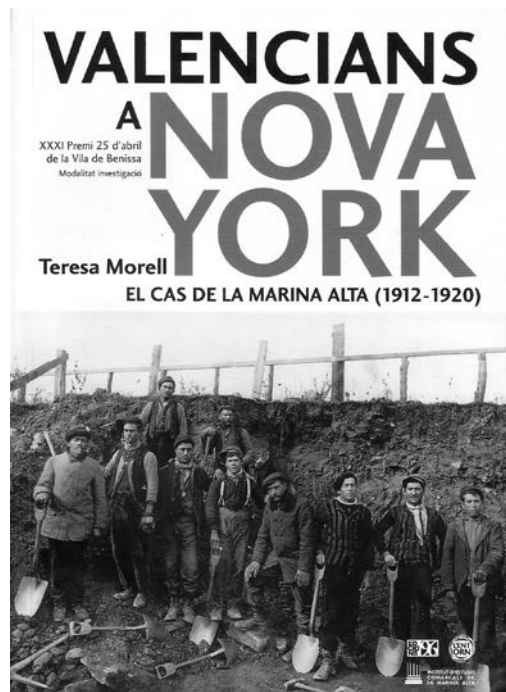

MORELL MOLL, Teresa, *Valencians a Nova York. El cas de la Marina Alta (1912-1920)*, Edicions 96 - Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, Alacant, 2012, 120 p.

Què empeny els individus d'una comunitat, i en determinat moment, a iniciar el camí incert de l'emigració? La resposta no és fàcil, però, se sap que és un fenomen que s'ha esdevingut en tot temps: ha ocorregut en el passat remot de la humanitat, tot i que, en el present, assoleix una magnitud i actualitat acorde amb la superpoblació mundial i els mitjans de comunicació. Encara més, de les dades actuals, s'albira un futur amb grans masses de població ultrapassant les fronteres. Una aproximació al passat i el present d'un poble, des de la metodologia de diferents disciplines, com ara la història o la sociologia, ens evidencia que qualsevol grup de població s'ha vist afectat per l'emigració. El nostre, doncs, no és una excepció.

S'han publicat molts treballs relacionats amb l'emigració, i en particular dels moviments migratoris que han afectat els valencians: continuen sortint-ne a la llum, de publicacions, que ens descobreixen que no ho sabem tot, que no tots els interrogants han trobat resposta incontestable. Les recerques recents fetes per Àngela-Rosa Menages i Joan-Lluís Monjo –*Els valencians d'Algèria (1830-1962)*– i per Marta Amorós i Torró –vegeu l'article de LA REL·LA núm. 26–, els documentals dirigits per Juli Esteve –*Algèria, el meu país* i *Del Montgó a Manhattan. Valencians a Nova York*– i el llibre al qual fem referència en aquesta breu ressenya són una prova del que acabem de dir: l'estudi de l'emigració dels valencians no està tancat.

L'emigració durant el franquisme, a països europeus sobretot, potser ha eclipsat els records de les onades migratòries anteriors; però, també podríem afegir que la prolíxa publicació de recerques sobre l'emigració de valencians al nord d'Àfrica, i en particular a Algèria, han tapat altres moviments que han afectat les comarques valencianes. *Valencians a Nova York* és un exemple d'aquestes altres migracions menys estudiades.

A *Valencians a Nova York* es narra l'apassionant i desconeguda història dels moviments migratoris d'una part important de la població de la Marina Alta cap a Amèrica entre els anys 1912 i 1920, en concret a la gran ciutat de Nova York. Teresa Morell, doctora en Filologia Anglesa i professora a la Universitat d'Alacant, ens apropa a aquesta agitada època a través de diverses dades recuperades sobre passatgers valencians que perseguien el somni d'aconseguir la prosperitat que la terra americana desprenia. Aquest treball de recerca captiva el lector a través del relat de la difícil, i sovint crua, situació que moltes famílies valencianes van viure. El llibre ha rebut el premi 25 d'Abril de la Vila de Benissa en la modalitat d'investigació, és el resultat d'un laboriós treball de recerca en què destaca

l'objectiu de familiaritzar el lector amb aquest fet singular que s'esdevingué anys arrere en la població d'una part del nostre territori.

Tot i la magnitud del succés, i la llarga durada, molts dels ciutadans del present no són conscients de l'existència dels nombrosos moviments migratoris esdevinguts a les nostres comarques durant el dilatat període que va de 1830 fins els 1960, tot i que, encara, poden identificar-se influències culturals d'aquest fenomen demogràfic del passat recent. Moltes de les aventures, anècdotes i experiències d'aquells que van partir a la recerca d'un futur esperançador s'han perdut o esvaït de les memòries familiars; d'altres, però, i per sort, han sigut arreglades en excepcionals treballs de recerca, com el que ens ocupa.

Com hem dit adés, Algèria, i en particular, el port d'Orà, la nostra vorera d'enfront en paraules de Marta Amorós, va ser un punt d'arribada per a molts valencians. La proximitat geogràfica i la semblança del clima i el paisatge s'apunten com alguns dels factors decisius a l'hora d'escollir una destinació: permanent o temporal, unes vegades empès per fenòmens climatològics extrems o per la inestabilitat política peninsular (el dia anterior a la caiguda de la ciutat d'Alacant en mans franquistes, més de quinze mil ciutadans van abarrotar el port amb el propòsit d'abandonar el continent i endinsar-se a l'amalgama sociocultural que ciutats com Orà o l'Alger oferien).

Com hem apuntat, aquestes fites dramàtiques de la nostra història tapen unes altres nafres anteriors. No fou l'Àfrica l'únic punt de destinació per a aquells que buscaven noves oportunitats. Rumors sobre el popular *American Dream* havien arribat a les costes alacantines i amb aquests, les ganes d'explorar nous horitzons més enllà de l'oceà Atlàntic.

L'obra de Teresa Morell ens apropa a les diferents vivències d'aquests singulars immigrants. El treball de la professora de la Universitat d'Alacant està estructurat en dues parts ben diferenciades, però que configuren

un conjunt unitari: en la primera secció ens presenta un estudi dels orígens i les causes del fet migratori, acompanyat per una descripció del procés de preparació per a la partida i detalls del llarg viatge. La segona part aporta referències empíriques que ens faciliten l'evocació dels esdeveniments.

Les anècdotes particulars d'alguns passatgers, entre altres dades d'interès, evidencien peculiaritats sobre les diferents zones de la gran ciutat i descriuen l'existència d'associacions valencianes en algunes d'aquestes. Les cròniques personals també inclouen detalls sobre els enutjosos desembarcaments a l'illa d'Ellis. Després d'un llarg mes de viatge, era allí on els passatgers es veien exposats a les restriccions i limitacions d'entrada per part del govern. Aquestes circumstàncies, sumades al desconeixement i a les incerteses que l'arribada a una nova terra com Amèrica implicava, suposaven tot un repte per a aquells valencians acostumats a conviure en comunitats quasi familiars. Aquests detallats esdeveniments juguen amb l'interès del lector en tot moment i l'endinsen de manera directa en les dificultats que l'arribada a una gran ciutat com Nova York podien implicar. L'adaptació a aquest nou entorn, des d'un punt de vista tant lingüístic com social, de segur que no va ser gens fàcil. Gràcies a les variades dades que aporta el treball, ens resulta més entenedora la visió d'esperança per un futur millor de tots aquells que viatjaren a Amèrica. El que acompanya a tot emigrant sempre és l'esperança de trobar un entorn que millore la seua vida. Els resultats són una altra cosa. De l'expectativa i el resultat, se'n fa ressò el llibre de Teresa Morell.

Aviat s'assabenta el lector que la situació no va ser gens ni mica favorable a la majoria dels casos: la crisi econòmica d'aquells anys, posteriors a la Gran Guerra, i moltes altres circumstàncies, van fer dificultosa l'estada en un país estrany per a aquells que van aconseguir un lloc de treball, i impossible als que no ho

feren; les conseqüències de vegades foren dramàtiques i colpidores: Teresa Morell ens relata casos d'emigrants que tornaren a casa sense haver treballat ni un sol dia a Amèrica.

Valencians a Nova York és el retrat d'una cara desconeguda dels nostres avantpassats. Durant les primeres dècades del segle xx, els moviments migratoris de la població alacantina van ser nombrosos i no exempts de dramatisme. L'extens arxiu emprat, a més de les entrevistes i dades diverses recopilades per l'autora, li ha permés bastir un text aclaridor la lectura del qual resulta atractiva i enriquidora. El llibre donà la idea a Joaquim Espinós per a escriure la novel·la *Material fotogràfic*, que es va fer mereixedora del 16é premi de narrativa ciutat de Sagunt.

És oportú que el lector conega algunes dades biogràfiques de l'autora, així entendrà la motivació i l'oportunitat que ha tingut per a fer un treball tan exhaustiu i sentit. Teresa Morell Moll (Lower East Side, Nova York, 1962) és filla i neta d'emigrants de la Marina Alta a Nova York. La seua formació acadèmica i professional va començar a la ciutat de Nova York on va rebre el Bachelor of Arts de Queens College, City University of New York (CUNY). Després va ser ella qui va immigrar a la terra dels seus avantpassats i s'hi va llicenciar i doctorar en Filologia Anglesa. Actualment, és professora titular del Departament de Filologia Anglesa de la Universitat d'Alacant i coordinadora acadèmica de la Seu Universitària de la Marina a Benissa.

Ara tot encaixa millor per al lector. Aquest treball ens ofereix l'oportunitat d'assabentar-nos d'un passat, no tan llunyà, que sens dubte ha contribuït a configurar la societat, i molt en particular la Marina Alta, que ara coneixem.

Sara SOLER NAVARRO

CÁMARA SEMPERE, José F., *La pantalla infatigable. 40 años del Cineclub Luis Buñuel en Elche*, pròleg de Sigfrid Monleón, Cineclub Luis Buñuel, en col·laboració amb la Fundación Radio Elche. Elx, 2015, 344 p.

Que una empresa cultural d'iniciativa privada i mantinguda, bàsicament, per l'entusiasme dels seus socis haja durat no ja vint anys, que segons el tango és un no res, sinó més de quaranta, com ha succeït amb el cineclub Luis Buñuel, resulta realment admirable, sobretot si tenim en compte les facilitats que, des de fa algun temps, gaudeix l'aficionat al cinema sense necessitat de sortir del seu domicili. Afegim-hi a més, que una de les més destacades iniciatives del cineclub, el Festival de Cinema Independent ha aconseguit, amb imaginació i molta feina, mantenir-se fins a aquests dies calorosos de l'estiu de 2015.

En els últims anys del franquisme, els cineclubs i cinefòrums, que des dels anys

cinquanta existien, impulsats sobretot per l'Església Catòlica, van adoptar una actitud cada vegada més crítica amb la dictadura per les ànsies de llibertat que llavors arrossegava la joventut espanyola, ansiosa d'arribar a la condició de ciutadà i abandonar la de súbdit. La censura imposada sobre el cinema, el teatre, la literatura, la música dels cantautors i la cultura en general va convèncer moltes persones que res de bo podia esperar-se d'un sistema que, per exemple, considerava perillosa *Mort a Venècia*, de Luchino Visconti, que, per a veure-la, calia desplaçar-se a la veïna França; o que va impedir durant molts anys l'estrena d'*El gran dictador*, de Charles Chaplin. La incomoditat, el disgust, la indignació dels que sabien —perquè ja no es podien posar moltes portes al camp— de l'existència d'aquestes i moltes altres pel·lícules, la visió de les quals se li negava; com la dels que, havent estat assajant mesos una obra de teatre, la veien després autoritzada per a una sola representació, o la d'aquells que organitzaven un recital de Raimon o d'Ovidi Montllor i no podien escoltar algunes de les seves cançons, va empenyer molts a l'oposició al franquisme.

A Elx s'havien donat, des dels anys cinquanta, diverses iniciatives per estudiar, analitzar i, o, servir-se del fet cinematogràfic per estendre determinades idees, que van culminar en la creació del Cineclub Luis Buñuel, el 1973, creació que va comptar amb el suport de *Radio Elche*, de l'Obra Social de la *Caja de Ahorros del Sudeste de España*, que animava Carlos Mateo, i del Cineclub Chaplin d'Alacant. Com a directiu i president durant molts anys d'aquest club, conec perfectament les nombroses dificultats que hi havia i que cal superar per mantenir una programació digna, per elaborar uns dossiers explicatius, per preparar unes xerrades divulgatives de formació cinematogràfica, per aconseguir any rere any la necessària estabilitat econòmica de l'entitat, i per sobreposar-se al desànim que de vegades produeixen aquestes dificultats o l'escàs suport dels socis a la minoria que dirigia en cada

moment el cineclub, etc., etc. No obstant això, llegint el minuciós estudi de José F. Cámara, he de reconèixer que m'he quedat sorprès en veure l'enorme capacitat dels que han dirigit el Cineclub Luis Buñuel per portar a la pràctica moltíssimes iniciatives que intentaven estendre la tasca del cineclub cap a la pròpia societat il·licitana, col·laborant amb diverses entitats perquè el cinema ajudés a comprendre i avaluar determinats problemes, intentant captar socis entre els joves universitaris, propiciant que la flama de la passió pel cinema calés també entre el segment de població infantil, etc.

És evident que, en tractar-se d'una activitat cultural, és molt difícil avaluar-ne els resultats, no hi ha paràmetres que ens permeten valorar amb cert rigor científic la seua influència social, el seu paper en el desenvolupament personal de molts ciutadans i ciutadanes, la seua contribució, en definitiva, a una societat que no propicie únicament el benestar material individual. Però crec sincerament que sense el Cineclub Luis Buñuel i sense moltes altres iniciatives de major o menor durada —des del Club d'Amics de la UNESCO fins al Cau d'Art, passant per La Carátula— Elx no seria el mateix que ara és. Aquesta és la recompensa, immaterial, de tots aquells que han deixat tanta vida, tants esforços, tantes hores de treball no remunerat, en la preparació de cada cicle, en les gestions per redreçar la sempre preocupant situació econòmica, en l'intent d'augmentar el nombre de socis, en els col·loquis o discussions —ja en declivi—, en el manteniment de la biblioteca o de les emissions sobre cinema a la ràdio local, etc.

Aquesta infatigable tasca, que reflecteix bé el títol del llibre, *La pantalla infatigable*, ha estat estudiada de manera molt detallada per José F. Cámara, que ja abans s'havia apropiat al fenomen del cinema a la seva ciutat natal: *El cinema a Elx*. Apunts per a la seua història, publicat per la benemèrita Càtedra Pere Ibarra el 2013, i que, a més, dedica una part